

ARTIFACT PARA SA HINAHARAP

JOHN CHRISTOPHER DG. LUBAG

KAWAKSING PATNUGOT

Ito ang ikalawang isyu ng *Agos: Refereed Journal ng Malikhaing Akdang Pampanitikan*, ang kauna-unahang refereed journal na monolingguwal sa Filipino para sa mga malikhaing akdang pampanitikan ng UP Sentro ng Wikang Filipino - Diliman (UP SWF Diliman). Matutunghayan sa isyung ito ang mga akdang nagmula sa iba't ibang manunulat, guro, estudyante, manggagawa, kritiko, at manggagawang pangkultura. Humigit-kumulang na 60 manunulat ang dapat pasalamat sa pagsusumite ng mga akda bilang kontribusyon, at 81 literary referees na tumulong sa patnugutan ng *Agos* sa proseso ng pagtatasa at pagpili ng mga akda. Lubos ang pasasalamat ng patnugutan ng *Agos* at ng UP SWF Diliman sa lahat ng nagbigay-suporta at naging bahagi ng pagsasakatuparan ng ikalawang isyu ng *Agos*.

Sa ikalawang pagkakataon, ilulunsad ang *Agos* sa panahon ng pandemya. Sa nakalipas na dalawang taon at hanggang kasalukuyan, nakita ng masang Filipino kung paano kinasangkapan ng kasalukuyang pamahalaan ang pandemya para sa pansariling kapakinabangan. Sa gitna ng patuloy na paglaban at pagpapagaling ng buong bansa mula sa nakahahawang sakit, trahedyang, at iba't ibang hamon na idinulot ng pandemya, patuloy rin ang

agosto

pagsulong ng puwersa ng pagtutol at paninindigan ng mamamayan laban sa paulit-ulit at patuloy na pag-iral ng malawak at tahasang pang-aabuso, kapabayaang, at karahasan ng kasalukuyang pamahalaan.

Tampok sa isyung ito ng *Agos* ang iba't ibang kritikal na konteksto at sariwang mga naratibo at karanasan, na tumatalakay sa malawak na epekto ng pandemya sa bansa at sa iba pang kaugnay na mga isyung kinahaharap ng mamamayan. Sa pag-usad ng panahon, ang kasalukuyang pagtatala ng mga danas at salaysay ng mga manunulat-mamamayan, na tinipon sa isyung ito ay magiging bahagi ng ebidensya para sa darating na mga panahon. Sa hinaharap, ang pagbabalik sa mga akdang ito ay tulad ng paghalungkat at pagkatuto sa nakaraan—mga testimonya ng kasalukuyan—mga artifact para sa hinaharap. Lagi't lagi, ito ay pagtatala ng katotohanan.

Binubuo ng mga dagli ang unang bahagi ng isyung ito. Isang sinserong obserbasyong tumatalakay at pumupuna sa lantarang pagpatay ng riding-in-tandem, na isang anyo ng extrajudicial killing ang akdang “Listahan ang mga Mata” ni Clinton B. Abilong. Sa mga akdang “Balikbayan” ni Regine C. Bayotas, “Pagitan” ni Ronnie M. Cerico, at “Sa Wakas” ni Joanna Marie L. Martinez, ipinakikita ang mga danas at sakripisyo ng mga migranteng Filipino sa gitna ng pandemya. Isinasalaysay naman ng “Health Declaration Form” at “Tenement” ni Christopher Bryan A. Concha ang red-tagging, pang-aabuso ng militar, at paglabag sa karapatang pantao. Sa akda naman niyang “Hybrid Class” at sa akdang “Ang Manok ni Mando” ni Ignacio Villegas Dasigan, isinisiwalat ang grabedad ng kahirapan, kagutuman, at kagipitang bunsod ng kapabayaang ng pamahalaan sa pagharap sa pandemya at pang-ekonomiyang krisis. Inilalatag ng akdang “Face-to-Face” ni DJ Ellamil ang satirikong pagsipat sa pisikal at mental na kahandaan ng mga mag-aaral at guro sa muling pagbabalik-eskuwela matapos ang pandemya. Sa “Nakausap mo na ba ang Apoy?” ni Raphael M. Ferrer, tampok ang mga sentimyento at daing ng mga maralitang tagalungsod na dinarahas at pinalalayas sa kanilang komunidad. Sa akdang “Atrasado” ni John Carlo S. Gloria, ibinabahagi ang danas at hangganan ng mga indibidwal na niyayakap ang pagiging “troll” na bunga ng kawalan-ng-trabaho at kawalang-opportunidad. Kawalan-ng-pakialam naman ng isang politiko sa mamamayan at pagsasawalang-bahala sa pagharap sa mga isyung panlipunan ang ipinakikita sa akdang

“Pagsalubong” ni John Riz N. Ibesate. Sa mga akdang “Panaginip” at “Dory’s Disinfectants” ni Geraldine Gentozala-Juachon, isinisiwalat ang naging malawak na epekto ng krisis na dulot ng pandemya sa mga ordinaryong mamamayan at manggagawa. Mga positibo at negatibong mukha naman ng hinaharap matapos ang pandemya ang ipinakikita sa akdang “Réngōng Zhinéng” ni Joel Costa Malabanan at “Brand New Normal” ni Acel DC. Martinez. Makikita ang estilong pantastiko sa akdang “Adobo” ni Alpine Moldez, na tumatalakay sa stigma na dulot ng pandemya. Sa mga akdang “Baril at Asarol” at “Manibela” ni Ronnel V. Talusan, hayag na tinatalakay ang piyudalismo at kalagayan ng mga magsasaka at manggagawa sa dinaranas na kalupitan, pang-aabuso, at pananamantala ng mga panginoong maylupa, employer, at alagad-ng-batas. Sa akdang “HR” ni Roi Yves H. Villadiego, ipinamamalas ang kawalang-malasakit ng isang employer sa isang tapat na manggagawa matapos ang mahabang panahon ng pagseserbisyo. Isinisiwalat naman sa akda niyang “Unos” ang kawalang-pakialam at kapabayaan ng mga politiko matapos ang eleksyon sa paggampan sa kanilang mga tungkulin, partikular sa pagbibigay ng aksyon at suporta sa mga mamamayang biktima at nangangailangan ng tulong sa panahon ng kalamidad.

Sa ikalawang bahagi ng *Agos*, matatagpuan ang dula ni Luna Sicat Cleto, ang “Huni at Pakpak,” na halaw sa nobelang *Ginto sa Makiling* ni Macario Pineda. Sa dulang ito, malayang ipinakikita ang mga kasalimuotan ng mga relasyon at desisyon ng tao. Sa pamamagitan ng mga tauhang umiiral sa dalawang magkaibang panahon, binubusisi ng dula ang kabuluhan ng mga damdamin at ang ugnayan nito sa buhay at kamatayan. Pinaglilimi ng akdang ito ang mga mambabasa hinggil sa masalimuot na pagtatanghal ng mga kaisipan, saloobin, pangarap, at motibasyon ng pagkatao bilang naglalakbay sa lipunan at/o mundo, at bilang bumubuo ng nakaraan, kasalukuyan, at hinaharap.

Binubuo ng tatlong maikling kuwento ang ikatlong bahagi. Gamit ang naratibo ng mitolohiya, ipinamamalas ng akdang “Mañanita” ni Cris R. Lanzaderas ang suliranin ng isang ordinaryong manggagawa na nawalan ng trabaho dahil sa pandemya, at ang mga suliranin ng mga ordinaryong mamamayan na umaasa sa ayudang paulit-ulit naantala at ginigipit ng

pamahalaan. Sa akdang “Ang Value ng X Kapag Choppy si Ma’am” ni Charmaine Lasar, inilalahad nang tapat ang mga sentimyento at agam-agam ng isang guro hinggil sa mga pagbabago at epekto ng pandemya at krisis sa larangan ng edukasyon. Nangingibabaw sa naratibo ang pagiging makatao, may pakialam, at may malasakit sa bayan. Tumatalakay rin sa mga pagbabago at epekto ng pangkalusugan at pang-ekonomiyang krisis sa larangan ng edukasyon ang akdang “Mga Lubid sa Bintana” ni Elizabeth Joy Serrano-Quijano, partikular sa kalagayan ng mga mamamayan, guro, at mag-aaral sa isang liblib at maliit na komunidad. Tinatalakay rin sa naratibong ito ang usapin ng depresyon bilang isang seryosong usapin ng mental na kalusugan, bagay na dapat na akmang mapag-ukulan ng tulong-propesyonal at tulong-komunidad, sa halip na pinupukol ng pagsasawalang-bahala at stigma. Ipinoposisyon ng akda ang pangangailangan para sa pang-unawa at kamulatan—kamulatan sa pambabaliw, hindi lang ng pandemya, kundi lalo’t higit ng pamahalaan.

Binubuo ng tatlong sanaysay ang ikaapat na bahagi. Ang “Tapos, Pagkatapos, at Di Maipadalang mga Liham” ni Roda Tajon ay hayag na nagsasalaysay ng personal at kolektibong mga karanasan para sa isang kaibigang bilanggong politikal. Sa akdang “Di Mabilang na Patong ng Patong-patong” ni Jamela Angela Obligacion, litaw ang naratibo ng pagiging mapanuri at ang paghahangad ng pananagutan mula sa pamahalaan, kaugnay sa kakulangan ng serbisyong medikal at serbisyong panlipunan. Ang akdang “Kawit-ang-Palakol” ni Adelma L. Salvador ay nagsasatinig sa mga karanasan ng isang anak, ina, asawa, at babae hinggil sa pagharap sa mga pagsubok at hamon na dala ng krisis at pandemya.

Ang huling bahagi ay binubuo ng mga tula. Makikita sa koleksyon ng mga tula ni Dennis Andrew S. Aguinaldo ang iba’t ibang kaligiran ng sakuna at panganib, gaya ng pandemya, baha, demolisyon, at swine flu. Sa mga tulang “Tungkung Langit” at “Ulysses” ni Paul Alcosoba Castillo, makikita ang naratibo at pananaw ng isang persona sa kaugnay na kalikasan ng mga naiwan at naghihintay. Sa koleksyon ng mga tula ni Fernando Castor Chavez, inilalatag ang mga salaysay ng extrajudicial killings, pagpasok at paglabag ng Tsina sa soberanya ng Pilipinas, pandemya, baha, lindol, at iba pang usapin. Makikita sa tulang “19 na Pantig/Pintig sa mga Episodyo ng

xiii

Pandemya” ang masinop na paghahain ng pagkakaiba at antagonismo ng mga uring panlipunan sa konteksto ng pandemya. Sa mga tula ni Rowena P. Festin, ipinakikintal ang mga obserbasyon, damdamin, at agam-agam kaugnay sa pag-iral ng pandemya, kalagayan ng mga nasa laylayan ng lipunan, at maging ang paghahanap at paghahangad ng katarungan. Sa mga tula ni Paolo Manalo, malinaw ang pagtalakay sa konteksto ng pandemya at sa mga personal at panlipunang suliranin gamit ang natatanging punto-de-bista. Sa tulang “Sa Sandali ng Pag-ulan” ni Francisco A. Monteseña, masisilo ang pagbabalik-tanaw sa kapayakan at kamuwangan mula sa pag-agwat sa bitbit na mga agam-agam at alalahanin ng kasalukuyan at hinaharap. Makikita naman sa koleksyon ng mga tula ni MJ Rafal ang ugnayan ng kapitalismo, pandemya, kapaligiran, at kalikasan. Ang mga tula nina Judel Paredes at Ava A. Villareal, na kapwa nakasulat sa wikang Surigaonon, ay malinaw na sinasaludsod ang sangandaan ng pandemya, pambansang eleksyon, at tunggalian ng mga uring panlipunan.

Ang mga akdang bumubuo sa ikalawang isyung ito ng Agos ay ilang pagtatala sa kolektibong kasaysayan at karanasan ng Pilipinas sa panahon ng pandemya. Malikhain, mapaglimi, mapanuri, mapagtimbuwal, at mapangahas ang mga naratibo at salaysay na nagbibigay-saysay sa karanasan ng sambayanan. Ang mga akdang ito ay hindi lamang nangangahulugan ng pagsibol ng mga salita’t talinghaga at pag-iral ng kabuluhan, kundi ito rin ay malawak at aktibong partisipasyon ng mga manunulat bilang mga mamamayan tungo sa pagharap at paghinuha ng kasalukuyan at hinaharap. Lagi’t laging may halaga at ugnayan ang panitikan at kasaysayan, hindi lamang sa panahon ng pandemya, kundi sa malawakang pagbuo ng mas malusog na kinabukasan para sa sarili, kapwa, komunidad, at bayan.